

IZLAGANJA

Josip Grbac

MILOSRĐE I ISTINA U ODNOSU NA RASTAVLJENE I PONOVO VJENČANE U POBUDNICI PAPE FRANJE „AMORIS LAETITIA“

Prof. dr. sc. Josip Grbac

Teologija u Rijeci – KBF, Zagreb

UDK: 265.51:262.8/9[314.55 + 347.627.2/.4]

[177.74+234.14+241.513] +[241.52+177.3istina][265.3]

[262.131Amoris Laetitia][0.000.241]

Pregledni rad

Primljeno: 6. svibnja 2017.

Apostolska pobudnica pape Franje „Amoris laetitia“ (Radost ljubavi) u odnosu na problem pripuštanja sakramentima rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih vjernika predstavlja velik izazov kako pastoralnim djelatnicima tako i teolozima. Papa Franjo čini velik iskorak tako što u prvi plan ne stavlja pitanje valjanosti prvoga braka nego se usredotočuje na pitanje je li svatko tko se nalazi u takvoj situaciji istovremeno i u stanju osobnoga grijeha. Usvajajući tradicionalne teze crkvenog moralnog nauka, papa Franjo smatra da ono što je objektivno grešno ne znači da uvijek čovjek, živeći u tako objektivno grešnom stanju, čini i osobni grijeh. Na taj način otvara vrata daljnjem promišljanju o praksi Crkve u odnosu na ljude koji žive u neregularnim situacijama. U prvom je planu Papinih razmatranja čovjek pod dvojakim vidom: s jedne strane pod vidom povijesnosti kada mu okolnosti ne dopuštaju promijeniti stanje u kojemu živi i, s druge strane, čovjek koji je sposoban snagom vlastite savjesti donositi odluke za koje je uvjeren da su u ovom trenutku najprimjereniji odgovor koji Bogu može dati. Na taj način otvara mogućnost rasprave oko uvjeta pripuštanja osoba koje žive u civilnom braku sakramentima ispovijedi i euharistije.

Ključne riječi: ljubav, grijeh, okolnosti, savjest, božanski zakon, brak, ispovijed, euharistija.

* * *

Uvod

Od enciklike *Humanae vitae* do danas rijetko je koji papinski tekst iznjedrio tako oprečna mišljenja ne samo kod teologa i pastoralnih djelatnika nego i kod vodećih ljudi Crkve. Radi se, naravno, o temi odnosa Crkve i pastoralnih djelatnika prema crkveno vjenčanim katolicima koji su se razveli i ponovno civilno vjenčali. Sukladno nauku Crkve, takvima je zapriječen pristup sakramentima ispovijedi i pričesti. Ovom problemu papa Franjo pristupa ponajviše u osmom poglavlju svoje pobudnice „*Amoris laetitia*“ (Radost ljubavi), ali tog se pitanja dotiče i u drugim dijelovima svoga teksta.

Ponajprije valja imati na umu kako se u toj pobudnici ne radi o izlaganju već poznatog ili nekog novog nauka o braku nego je to pobudnica o ljubavi. „*Amoris laetitia*“ poziv je svima koji žive u neregularnim situacijama na življenje jednoga puta ljubavi prema drugima. Ako nije moguće promijeniti neregularnu situaciju, svakako je moguće živjeti ovakav put spasenja. Drugim riječima, papa Franjo želi da mi sav nauk o braku i obitelji sagledavamo i možda vrednujemo u svjetlu kerigme.¹

1. Ključna razlučivanja

Jedna od ključnih rečenica o našoj problematici ne nalazi se u poglavlju 8 nego pod brojem 122: *Ne smije se na dvije ograničene osobe svaljivati golemo breme da moraju savršeno reproducirati jedinstvo koje postoji između Krista i njegove Crkve, jer brak kao znak uključuje „dinamičan proces koji postupno vodi naprijed, zahvaljujući rastućem ujedinjavanju Božjih darova“.*²

Sinoda je usvojila riječi pape Benedikta XVI. iz njegove enciklike *Deus caritas est*: „Brak utemeljen na isključivoj i konačnoj

1 Usp. Antonio SPADARO, Struttura e significato dell' Esortazione apostolica post-sinodale di Papa Francesco, u: *La Civiltà Cattolica* II, 3980, 2016., 109, 112.

2 PAPA FRANJO, *Amoris laetitia* (Radost ljubavi). Posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji (19. 3. 2016.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2016., br. 122 (dalje: *AL*).

ljubavi postaje slika odnosa Boga i njegova naroda i obratno: način na koji Bog ljubi postaje mjera ljudske ljubavi.³

No već se odavno postavilo pitanje je li ispravno od tvrdnje kako je sakramentalni brak simbol Kristove ljubavi prema Crkvi jednostavno prijeći na tvrdnju kako je on zbog toga nerazrješiv. To znači da ako brak svjedoči Kristovu trajnu ljubav, on bi trebao utjelovljivati trajnu vjernost i ljubav supružnika. Međutim, zaključivati kako trajna Kristova ljubav prema Crkvi analogno znači da bračna ljubav supružnika nikada ne bi trebala prestati, znači zaključivati previše. Teza kako je brak znak Kristove ljubavi ne određuje što činiti ako ne uspijemo održati taj zahtjev. Crkva tako može isključiti rastavljene iz euharistijskoga zajedništva, ali ne može reći da je to jedina alternativa jer se u usporedbi dviju ljubavi radi o svojevrsnoj metafori.⁴

Sljedeća riječ ključna za razumijevanje pobudnice jest riječ „razlučivati“. Ovo razlučivanje Papa promatra iz dvaju aspekata: savjesti i povijesnosti. Papa Franjo u nauku o braku ne želi ostati na razini ideala ili samo teorije. Radi se o razlučivanju i otkrivanju specifičnosti situacija u kojoj rastavljeni i ponovno vjenčani žive, kako za njih nauku o braku ne bi ostao samo teorija nego nauku koji ih prihvaća u krilo Crkve, pa i pod vidom pristupa sakramentima. Podsjetimo da su sinodalni oci najbolji posao odradili upravo u tom smislu: uočiti realno stanje u kojemu moderne obitelji žive. No i u tome je ključ razumijevanja pobudnice *AL*, papa Franjo želi iz toga izvući neke praktične pastoralne zaključke. Za njega ne postoje nikakve granice integraciji svakoga, pa i onoga tko živi u neregularnoj situaciji, u život Crkve.

2. *Familiaris consortio* i *Amoris laetitia*

U tom smislu papa Franjo obilno koristi izričaje iz enciklike Ivana Pavla II. „*Familiaris consortio*“ br. 84. Tu, međutim, valja

3 BENEDIKT XVI., *Deus caritas est (Bog je ljubav)* (25. 12. 2005.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006., br. 11. Usp. XIV. OPĆA REDOVITA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *RELATIO FINALIS. Zaključno izvješće Biskupske sinode. Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, (24. 10. 2015.), Zagreb., 2016., br. 48.

4 Usp. Keneth R. HIMES – James A. CORDIEN, Pastoral Care of The Divorced and Remarried, u: *Theological Studies*, br. 57 (1996.), 115-117.

imati na umu razlike u ovim dvama dokumentima, bolje rečeno, valja se pitati u čemu to „*Amoris laetitia*“ ide korak naprijed u odnosu na „*Familiaris consortio*“ koja isto tako poznaje potrebu razlučivanja situacija, kao i mogućnost da netko za nastalo stanje osobno ne bude kriv. Ali za papu Ivana Pavla II. mjerodavno je objektivno stanje stvari, objektivna istina, a ona glasi da rastavljeni i ponovno vjenčani žive u objektivno grešnom stanju. Ivan Pavao II. ne vidi mogućnost da okolnosti ili prosudba savjesti nadjača objektivno stanje grešnosti. Bolje rečeno, iako netko može biti nevin u odnosu na počinjeno djelo, ali nastavlja živjeti u suprotnosti s temeljnim načelima božanskoga zakona, takvome Crkva mora prepriječiti pristup sakramentima.

Papa Franjo pak ide korak dalje i, dosljedno klasičnom moralnom nauku, tvrdi da postoje slučajevi kada okolnosti ublažavaju moralnu odgovornost, što znači da *negativan sud o objektivnoj situaciji ne uključuje sud o ubrojivosti ili krivnji dotične osobe*.⁵

Papa Franjo, dakle, striktno razlikuje etički i moralni problem, ono što je objektivno loše od onoga što je netko loše učinio, ali zbog okolnosti možda nije u potpunosti kriv. Pitanje svih pitanja jest: može li se tako razmišljati i kada se radi o načelima naravnog i božanskog zakona? Papa izričito ne ulazi u to pitanje, ali tu se lome koplja među teolozima i pravnicima. Može li tzv. *intrinsece malum* biti vrednovano pod optikom okolnosti u kojima je učinjeno ili življeno, ili *intrinsece malum* ne dopušta nikakvo „ublažavanje“ ovisno o okolnostima?

Martin Lintner donosi dublju analizu usporedbe ovih dvaju papinskih dokumenata. Ponajprije valja naglasiti, smatra on, da papa Franjo samo ispunjava zadatke koje su zadale prethodne sinode, u smislu da se već tamo tražilo nadilaženje bilo kakvog isključivanja iz Crkve osoba koje žive u neregularnim situacijama. Ako Franjo teret integracije tih ljudi prebacuje na lokalne Crkve, on ih ne ostavlja same u nedoumicama. Ovdje Papa pokazuje svoju punomoć kada donosi odluku da od sada nadalje pristup sakramentima takvim osobama ne ostaje paušalno, tj. općenito, zabranjen. Ako se na njih pri-

5 PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 302.

mjenjuje kanon 915 (kome zabraniti pristup), onda ga valja promatrati uzimajući u obzir postojanje osobnoga grijeha kod pojedinca, tj. valja vrednovati postoje li u samome činu oni elementi koje tvore moralnost samoga čina, a to su stupanj svijesti, znanja i okolnosti u kojima je učinjen. Odlučujuće je da „Amoris laetitia“ ne samo što poziva na razlikovanja situacija i na prosudbu uloge savjesti nego iz toga izvlači konkretne posljedice. Za papu Franju ne radi se samo o prosudbi individualnoga grijeha nego i mogućnosti djelovanja milosti u svim ljudskim situacijama, kao i o prisutnosti ljubavi i vjernosti u novome braku, koji se onda ne može automatski proglašavati kao da je u suprotnosti s idealom braka. Zaključak je da nije dopušteno paušalno ograničavati takvim ljudima pristup sakramentima ili taj pristup uvjetovati životom potpune uzdržljivosti. Konačno, Franjina pobudnica ne dovodi u pitanje nerazrješivost braka ni norme koja zabranjuje preljub ili novi brak. Ona samo upućuje na pojašnjavanje i diferencirano razlikovanje je li u svakoj konkretnoj situaciji novi brak zaista preljub za koji je dotična osoba osobno kriva. Kada netko tvrdi kako je stanje rastavljenih i ponovno vjenčanih, kao neredovita situacija, uvijek grešno, mora znati da i tzv. redovita situacija može biti itekako grešna i biti dijametralno suprotna idealu braka, npr. u slučaju teškog nasilja u obitelji, trajne nevjere, prisilnog braka itd. Za papu Franju bitno je u svakoj mogućoj situaciji uvidjeti mogućnost djelovanja Božje milosti. To je moguće prosuditi pomoću savjesti, što ne znači uvođenje subjektivizma u kršćanski moral jer govorimo o savjesti koja je oblikovana zapovijedima Božjim, etičkim odgojem i vlastitim razumom. Tu je posebno potrebna pomoć svećenika unutar tzv. *forum internum*.⁶

3. Moralno razlučivanje problematike

Čini se da papa Franjo ona tri elementa koja tvore moralnost jednoga čina – objekt, okolnosti i nakana – ne sagledava umjetno, poput nekog automatizma, nego ih prosuđuje i čita u odnosu na slo-

6 Usp. Eva-Maria FABER – Martin M. LINTNER, Theologische Entwicklungen in Amoris Laetitia hinsichtlich der Frage der wiederverheirateten Geschiedenen, u: <http://www.theologie-und-kirche.de/amoris-laetitia.pdf>.

bođu i privlačnost dobra. Slobodan ljudski čin ne smije se svesti na fizički čin, na ono što objektivno postoji, na ono što se vidi, jer bi na taj način svaka moralna prosudba bila nemoguća i nepotrebna.⁷

Papa Franjo smatra da se tu ne radi o nekakvoj situacijskoj etici ili stupnjevitosti same norme ili zakona, jer tvrdi kako to *razabiranje nikada ne smije djelovati mimo zahtjeva evanđeoske istine i milosrđa što ih Crkva nalaže...* Razlučivanje postiže to da se *stupanj odgovornosti razlikuje od slučaja do slučaja, posljedice ili učinci nekog pravila ne moraju uvijek biti isti.*⁸

U bilješci 336 Papa kaže kako *to jednako vrijedi za sakramentalnu disciplinu, jer se razlučivanjem može ustanoviti da u određenoj situaciji nema ozbiljne krivnje.*

Dolazimo tako do sljedećih ključnih riječi ove problematike: *Zbog uvjetovanosti i olakotnih čimbenika, moguće je da u objektivnoj situaciji grijeha – u kojoj ne postoji uopće ili dijelom subjektivna krivnja – osoba može živjeti u Božjoj milosti, može voljeti, a također može rasti u životu milosti i ljubavi, primajući u tu svrhu pomoć Crkve.*⁹

I ovo ne predstavlja problem. No Papa tu unosi jednu bilješku, 351, koja doslovno glasi: *u određenim slučajevima to može uključivati također pomoć sakramenata.*

To i ne mora biti u dijemetralnoj suprotnosti s naukom enciklike „Familiaris consortio“ jer, kako zaključuje Antonio Spadaro, i ova enciklika pretpostavlja mogućnost izuzetka od norme tako što omogućava rastavljenima i ponovno vjenčanima prisustvovanje sakramentima ako žive u kontinenciji. Radi se, smatra on, o izuzetku od norme, o epikeji, jer ako kontinencija eliminira grijeh preljuba, ipak ne zacjeljuje lom između njihova drugoga braka i euharistije. Dakle, zaključuje, ni za „Familiaris consortio“ norma ne vrijedi uvijek i za sve slučajeve.¹⁰

7 Usp. Antonio SPADARO, *Struttura e significato dell' Esortazione apostolica post-sinodale di Papa Francesco*, 120, bilješka 11.

8 PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 300.

9 PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 305.

10 Usp. Antonio SPADARO, *Struttura e significato dell' Esortazione apostolica post-sinodale di Papa Francesco*, 122.

No slična su rješenja predlagala trojica njemačkih biskupa, ali je Kongregacija odbacila mogućnost takvog rješenja s obzirom na to da krepost epikeje nije primjenjiva na norme božanskog i prirodnog zakona.

Papa Franjo svjestan je problema. Naime, enciklika „*Veritatis splendor*“ jasno kaže kako su negativno oblikovane zapovijedi naravnog zakona (Ne ubij!) univerzalno obvezatne, obvezuju uvijek i svakoga, u svim okolnostima. Radi se o zabranama kojima se zabranjuje neki određeni čin *semper et pro semper*, bez iznimke.¹¹

No Franjo poziva u pomoć sv. Tomu koji tvrdi: *Iako u općim načelima postoji određena nužnost, što više zalazimo u pojedine stvari, to više nailazimo na neodređenost... Na praktičnom polju istina ili praktična norma nije ista za sve s obzirom na pojedinost, nego samo s obzirom na ono što je opće; a i kod onih koji prihvaćaju u pojedinim slučajevima istu praktičnu normu, ne postoji isti stupanj poznavanja iste... što se više spuštamo u pojedinost, to se više povećava neodređenost (općeg načela)... Istina je da opći propisi predstavljaju dobro koje se nikada ne smije nepoštovati i zanemarivati, ali u svojoj formulaciji oni ne mogu obuhvatiti apsolutno sve pojedine situacije.*¹²

To svakako vrijedi za ljudski zakon. Može li to vrijediti i za naravni i božanski zakon? Ili je u pitanju drugačije poimanje naravnog zakona, kao što su u povijesti sv. Alfonz Liguori i neki drugi toliko proširili pojam naravnog zakona da je on obuhvaćao i neke odredbe, područja koja se odnose na kreposti, kao što su npr. poštivanje ugovora, pa je bilo logično da se tu predvide neke iznimke. I Toma je imao sličan stav te je, logično, predviđao da i u naravnom zakonu mogu postojati izmjene u nekom specifičnom slučaju, kao iznimka, zbog nekih posebnih razloga. Tako norma kako uvijek valja vratiti ono što je tuđe, povlači pitanje smije li se vratiti mač ubojici? Sv. Toma smatra da su tu prioriteni briga za opće dobro i pravednost pa je moguće ignorirati slovo zakona u korist pravednosti i općeg dobra.

11 Usp. PAPA IVAN PAVAO II., *Veritatis splendor (Sjaj istine)*, br. 52.

12 PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 304.

No mi danas naravni naravni zakon promatramo u uskom smislu riječi, on je u praksi sveden na Dekalog. Mogu li tu postojati razlikovanja ovisno o situaciji? Za nas se danas prirodni zakon ne proširuje na područje moralnih kreposti, kao kod sv. Tome i Alfonza. Tako npr. nije dopušteno u nekoj izuzetnoj situaciji lagati, tj. govoriti neistinu nekome tko, prema našem mišljenju, ima pravo na istinu. Ali kada su u pitanju veće vrijednosti, moguće je „izbjegavati“ istinu, služiti se onim govorom koji klasična teologija definira kao tzv. *falsiloquium*. Je li tako nešto slično moguće i u odnosu na izričit nalog božanskog zakona o naravi braka i o nerazrješivosti? Spominjala se i usporedba s pitanjem uporabe kondoma koje papa Benedikt XVI. navodi u svojoj knjizi „Svjetlo svijeta“. No tu se postavlja opravdano pitanje radi li se o istoj ili sličnoj problematici. O kondomima nemamo izričit Božji nalog. Kao ni o prezervativima uopće. Imamo Božji nalog „Ne ubij“, koji vrijedi za uporabu abortivnih sredstava, što kondom nije. A nerazrješivost je izričiti Božji nalog.

4. Uloga savjesti

Posebno je zanimljivo pitanje uloge pojedinačne savjesti u svemu tome. Znamo kako su se prijašnji zahtjevi za pripuštanjem rastavljenih i ponovno vjenčanih euharistiji temeljili upravo na većem uvažavanju savjesti pojedinca. Međutim, upravo je to pitanje uloge savjesti bilo gotovo odsutno iz sinodalnih rasprava. Nitko ondje nije zastupao izričito mišljenje kako bi pojedinac, na temelju prosudbe vlastite savjesti, mogao zaključiti kako je njegov prvi brak ništavan i kako bi mogao pristupiti euharistiji.

Papa Franjo okreće problem i ne razmatra mogućnost ništavnosti prvoga braka nego se usredotočava na moralnost subjekta. Prema Papi, savjest je sposobna nekome reći kako u pojedinim situacijama on može na jedan specifičan, izniman i samo njemu poznat način, s moralnom sigurnošću, poštivati volju Božju i tako što će sada učiniti ono što mu je moguće, jer je uvjeren da time svoj odnos s Bogom čini plodonosnim. On je uvjeren da upravo to Bog sada od njega traži, jer on sam više od toga ne može. Papa ne tvrdi da se tu radi o pristupu sakramentima. Ali to se može naslutiti. U toj točki

vidi se autoritet pape jer tu se ne može pozivati na sinodalne rasprave. Praktički se na njih, po pitanju priziva na savjest, ni ne poziva u bilješkama.

Ne radi se tu o tome da netko vlastitu slabost shvati kao kriterij razlikovanja što je dobro, a što zlo. To bi bila nedopustiva „stupnjevitost zakona“. Ovdje se prihvaća “zakon postupnosti“, mogućnost da pojedinac postupno shvaća, prihvaća i želi činiti dobro. Ne radi se, dakle, o relativizmu. Uostalom, kršćanski moral, kako tvrdi papa Franjo, uvijek zahtijeva činiti dobro koje je moguće *hic et nunc*.¹³ Papa je uvjeren da se na taj način stavlja na liniju tradicije Crkve koja je uvijek pokazivala milosrdno lice prema grešnicima i tzv. lap-sima.

Papa Franjo pridaje savjesti dvostruku ulogu prosudbe: ona je sposobna prosuditi je li neko ponašanje u suprotnosti s evanđeoskom istinom, ali i prosuditi je li neko ponašanje *hic et nunc* najvelikodušniji odgovor koji netko sada može Bogu dati.¹⁴

5. Problematika broja 305.

Najveće nedoumice izazvao je broj 305. Ponajprije, papa Franjo usvaja poimanje prirodnog moralnog zakona koje, u najmanju ruku, može izazvati oprečna mišljenja. Naime, Papa tvrdi kako se *pastir ne može zadovoljiti samo time da primjenjuje čudoredne zakone na one koji žive u „neredovitim“ situacijama*. Dotle je njegova misao jasna. Međutim, odmah potom usvaja stav Međunarodne teološke komisije koja kaže: „Prirodni se zakon ne može predstaviti kao već uspostavljen skup pravila koja se nameću a priori moralnom subjektu; naprotiv, to je izvor objektivnog nadahnuća za njegov, izrazito osobni, proces donošenja odluka.“

Izjednačava li se ovdje ljudski čudoredni zakon s prirodnim, tj. božanskim zakonom? Drugim riječima, smijemo li zaključiti da se sakramentalnost braka, sa svim njezinim dimenzijama, uspostavlja postupno, ovisno o spoznaji, stupnju svijesti u prihvaćanju svih dimenzija braka? Podsjetimo se da je već davno Bernhard Häring

13 PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 308.

14 PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 303.

zastupao slično mišljenje i naišao na oštro suprotstavljanje od strane službene Crkve. I danas će mnogi reći kako bi se tu moglo raditi o podvrgavanju načela božanskoga zakona individualnom stavu ili poimanju pojedinca. „Veritatis splendor“ jasno poručuje da načela prirodnog i božanskog zakona, koja u sebi sadrže apsolutnu istinu, imaju uvijek prednost pred osobnom savješću pojedinca. Inače bi bilo teško shvatiti kako savjest, kao glas Božji u čovjeku, može odobravati nešto što Bog zabranjuje.

Papa zaključuje: *Zbog uvjetovanosti i olakotnih čimbenika, moguće je da u objektivnoj situaciji grijeha – u kojoj ne postoji uopće ili dijelom subjektivna krivnja – osoba može živjeti u Božjoj milosti, može voljeti, a također može rasti u životu milosti i ljubavi, primajući u tu svrhu pomoć Crkve.*

Tu se odmah postavlja pitanje: kakvu pomoć Crkve? Ostajemo li tu samo na pastoralnom, katehetskom, savjetodavnom planu ili ulazimo u polje sakramenata? Sam Papa dodatno je zakomplicirao odgovor na to pitanje jer ovu svoju zadnju tvrdnju potkrepljuje biblijskom 351 koja glasi: *U određenim slučajevima to može uključivati također pomoć sakramenata.* On tu odmah podsjeća svećenike na to kako isповjedaonica nije soba za mučenje već mjesto susreta s Gospodinovim milosrđem. No ovdje se radi o različitim razinama. S jedne strane, još je uvijek važeća istina kako rastavljeni i ponovno vjenčani ne mogu pristupiti pričesti, a s druge strane Božje milosrđe. Može li milosrđe „pokriti“ ili ukinuti zabranu pristupa sakramentima? Shvaća li se tu možda doslovno poimanje, biblijsko i teološko, kako ljubav pokriva mnoštvo grijeha? Teško je shvatiti i interpretirati Papine riječi kada tvrdi: *kad je riječ o onima koji imaju teškoće u življenju Božjeg zakona u potpunosti, mora se jasno čuti poziv da slijede via caritatis.*¹⁵

Stvar postaje još zamršenijom kada Papa tvrdi kako *pokazivanje razumijevanja za iznimne situacije nikada ne podrazumijeva potamnjenje svjetla najpotpunijeg ideala niti predlaganje manje od onoga što Isus nudi čovjeku.*¹⁶

¹⁵ PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 306.

¹⁶ PAPA FRANJO, *Amoris laetitia*, br. 307.

6. Pokušaji interpretacije Papine misli

U mnogim pisanim i elektronskim sredstvima javnog priopćavanja izredali su se brojni pokušaji tumačenja pobudnice. Pročelnik Zbora za nauk vjere kardinal Gerhard Ludwig Müller istaknuo je kako "Amoris laetitia" ne otvara vrata pričesti za rastavljene i civilno ponovno vjenčane jer da je, tvrdi on, „Amoris laetitia“ željela opozvati tako duboko ukorijenjenu i značajnu disciplinu, onda bi se jasno izrazila i obrazložila. Toga u pobudnici nema te stoga Papa ni u jednom trenutku ne dovodi u pitanje argumente svojih prethodnika, a ti se argumenti ne temelje na subjektivnoj krivnji braće i sestara koji su u takvoj situaciji nego na vidljivom, objektivnom načinu života koji je u suprotnosti s Kristovim riječima. U svezi s bilješkom 351 ističe kako se tu radi o općem opisu koji stoga nije primjenjiv na specifičan slučaj rastavljenih u novim vezama.

Kardinal Walter Brandmüller žali se da neka tumačenja idu pogrešnim smjerom. Po pitanju sakramenata za osobe koje ustraju u teškom i javnom grijehu, tvrdi kako ono što je nemoguće zbog vjere, također je nemoguće i u pojedinačnim slučajevima.

Američki kanonski pravnik Edward Peters čita *AL* u odnosu na kanon 915 prema kojemu se pričest ima uskratiti rastavljenima i ponovno vjenčanima i kaže da taj kanon ne govori o subjektivnoj krivnji nego o objektivnom načinu života osoba u novoj vezi nakon rastave braka.

Prema njemu, ova pobudnica nije legislativni dokument, ne sadrži nikakav legislativni jezik ili jezik autentične interpretacije te ne raspravlja o kanonu 915. Zaključak je da štogod kanon 915 nalagao prije te pobudnice, nalaže i poslije, uključujući da se svetu pričest ne može općenito pružati katolicima koji žive u neregularnim brakovima.

Takav stav on opravdava trima argumentima. Ponajprije, stav je pape Franje da svaka zemlja ili regija može tražiti rješenja koja bolje odgovaraju vlastitoj kulturi i koja su osjetljiva za vlastite tradicije i mjesne potrebe. Međutim, iako crkveni dokumenti često potiču mjesne inicijative, ipak nikada ne dopuštaju razvodnjavanje, a kamoli izdaju univerzalnog nauka Krista i njegove Crkve.

Potom, ako je Papa mislio na one koji koriste izraz „živjeti u stanju smrtnoga grijeha” kao da implicira sposobnost čitanja duša, onda je njegova opomena da na taj način ne trebamo govoriti sasvim ispravna. Ali shvatiti ove Papine riječi kao nijekanje činjenice da slobodno življenje u neregularnoj bračnoj situaciji *može* biti, kako *Katekizam* kaže, teško grešno te da stoga kanon 915 nije primjenjiv na takve slučajeve, značilo bi pridjenuti Papi zaključak koji je oprečan crkvenom moralnom i sakramentalnom nauku.

Konačno, Papa kaže da je katolicima u neregularnim unijama potrebna pomoć sakramenata (koja im je očito potrebna), ali ne kaže *svih* sakramenata, a osobito ne kaže sakramenata kojima ne mogu pristupiti. Oni koji misle da je pobudnica rasčistila put pričesti rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima, pridaju Papi riječi koje Papa (kakve god bile njegove osobne inklinacije) jednostavno nije rekao.

Logično je da su s mnogih strana dolazili zahtjevi za autentičnom interpretacijom pobudnice. Možda je najuvjerljiviju interpretaciju ponudio kardinal Francesco Coccopalmerio, predsjednik Papinskoga vijeća za zakonodavne tekstove, u svojoj knjizi *Osmo poglavlje poslijesinodske apostolske pobudnice 'Amoris laetitia'*.¹⁷ Kardinal interpretira tekst pod dvojakim vidom: razmatra pobudnicu imajući u vidu cjelokupno djelovanje pape Franje tijekom dosadašnjeg pontifikata, a sam problem pristupa sakramentima onih koji žive u neregularnim situacijama, o čemu govori osmo poglavlje, razmatra u kontekstu cjelokupne pobudnice, što u mnogim prijašnjim komentarima nije bio slučaj. Kardinal polazi od činjenice kako se, sukladno moralnom nauku Crkve, osoba ne nalazi u smrtnom grijehu ako su prisutna tri čimbenika. Prvi je mogućnost da osoba ne poznaje samu normu koja nešto brani ili naređuje. Drugi je čimbenik mogućnost da osoba ne shvaća vrijednosti koje su uključene u normu i koje norma čuva i promovira, dakle, osoba jednostavno ne uviđa da je neka norma „dobra“ ili ispravna. Treći čimbenik jesu okolnosti u kojima osoba djeluje, a koje ne dopuštaju dotičnoj osobi djelovati drugačije

¹⁷ Francesco Card. COCCOPALMERIO, *Il capitolo ottavo della Esortazione apostolica post sinodale Amoris laetitia*, Libreria editrice vaticana, Città del Vaticano, 2017.

i stvoriti odluke o promjeni života koje bi prouzročile novi grijeh. Ključnu ulogu ovdje ima prosudba savjesti pojedinca. Kardinal se strogo drži Papinih riječi te navodi uvjete u kojima okolnosti mogu utjecati na nemogućnost promjene objektivno grešnoga stanja: kada je civilni brak dokazano postojana veza tijekom dužega vremena; ako su se u novoj zajednici rodila djeca; kada se u toj novoj zajednici žive vjernost i sve one vrijednosti koje sa sobom nosi kršćanski brak; kada kod takvih ljudi postoji svijest da žive u neregularnoj situaciji; kada osjećaju da ne mogu iz takve zajednice izići bez činjenja novoga grijeha; ako postoji obveza odgoja djece i neki drugi ozbiljni motivi ostanka u zajednici; ako iz nekih drugih razloga ne mogu zadovoljiti obvezu prekida ovakve neregularne zajednice. Ovakvo moralno-teološko razmišljanje Kardinala navodi na zaključak kako se, prema njegovu mišljenju, pobudnicom želi reći da bi Crkva mogla pripustiti sakramentima ispovijedi i pričesti osobe koje žive u neregularnim situacijama ako su ostvarena dva ključna uvjeta: osobe prihvaćaju normu nerazrješivosti braka i žele promijeniti stanje u kojemu se nalaze, ali u ovom trenutku to ne mogu ostvariti. Naravno da bi o svemu tome prosudbu trebao donijeti neki crkveni autoritet, prvenstveno župnik.

Zaključak

Ostaje nejasno, imajući u vidu službu i autoritet kardinala Coccopalmerija, smije li se njegovo osobno mišljenje barem donekle smatrati i službenom interpretacijom Papinih misli i riječi. Do danas nema naznaka o tome. Ako bi to postala službena interpretacija pobudnice, ona bi bila ostvarenje mnogih očekivanja ne samo osoba koje žive u neregularnim situacijama nego i svih onih pobornika svojevrsne promjene crkvene pastoralne prakse u odnosu na rastavljene i ponovno civilno vjenčane vjernike.

Svakako je moguće interpretirati Papin tekst u duhu sveopće Papine misli i djela. U tom slučaju nameće se zaključak kako bi se u nekim slučajevima rastavljene i ponovno civilno vjenčane vjernike moglo pripustiti sakramentima. Milosrđe katkad „nadilazi“ istinu. Ovu tezu potkrepljuje i kardinal Coccopalmerio koji je uvjeren da

takva praksa, uz poštivanje navedenih uvjeta, ne bi dokinula nauk o nerazrješivosti braka, o potrebi iskrena kajanja u ispovijedi i o potrebi stanja posvetne milosti onoga tko pristupa pričesti.

Ipak, ostaje dojam da, ukoliko interpretiramo tekst samo po onome što u njemu stoji, takav zaključak ne sagledava u potpunosti cjelokupnu istinu o stanju rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih vjernika. „Veritatis splendor“ jasno poručuje da načela prirodnog i božanskog zakona, koja u sebi sadrže apsolutnu istinu, imaju uvijek prednost pred osobnom savješću pojedinca. Posebno nije jasno do kuda, u sagledavanju i prosudbi cjelokupne problematike, seže kompetentnost i ovlast jednog svećenika i župnika. Ako papa Franjo ne želi uvoditi neki novi nauk, što opetovano naglašava u svojoj pobudnici, nego uvesti promjene na razini discipline, onda bi pravilo novog postupanja trebalo jasno definirati. Ovako nam ostaje o tome samo nagađati. Naime, zahtjevi milosrđa prema ljudima koji žive u neregularnim situacijama jasni su i nedvojbeni. No isto su tako jasni zahtjevi objektivne istine. Stoga su razumljiva očekivanja da Crkveno učiteljstvo pojasni pitanje mjerila po kojima osoba pristupa sakramentima, tj. pitanje odnosa između objektivne istine i osobne odgovornosti, nevinosti ili krivnje pojedinca.

MERCY AND TRUTH IN RELATION TO THE DIVORCED AND REMARRIED IN THE POPE FRANCIS' APOSTOLIC EXHORTATION "AMORIS LAETITIA"

Abstract

In relation to the problem of admitting divorced and civilly remarried Catholics to the sacraments, Pope Francis' Apostolic Exhortation "Amoris Laetitia" (Joy of Love) represents a great challenge both to pastoral workers and theologians. Pope Francis makes a big step forward by not putting in the foreground the question of the validity of the first marriage, but focusing on the question of whether anyone in such a situation is at the same time in a state of personal sin. By adopting the traditional theses of the Church's moral doctrine, Pope Francis considers that what is objectively wrong does not mean that a person, living in such an objectively sinful state, also always commits a personal sin. In this way Pope Francis opens the door for further reflection on the practice of the Church in relation to people living in irregular situations. In the foreground of the papal considerations stands the human being under two aspects: on the one hand, under the aspect of history, when the circumstances do not allow a person to change the state of life, and on the other hand a human being as capable, with the strength of one's own conscience, of making decisions certain that these are, at the time, the most appropriate answer he can give to God. In this way, Pope Francis opens the possibility of discussion about the conditions of admission of persons living in civil marriage to the sacraments of Confession and the Eucharist.

Key words: love, sin, circumstances, conscience, divine law, marriage, confession, Eucharist.